

A nevelésügy világproblémái

Párizs—Genf, 1975. UNESCO. 224 oldal

Az utóbbi időben sorra jelentkeznek olyan problémák a nevelésügy területén, melyek megoldása meghaladja még a legfejlettebb országok lehetőségeit is. Így a nemzetközi együttműködés, a szakemberek, tapasztalatok és információk cseréje szükségesebb, mint bármikor korábban. A huszadik század elejéig nem létezett olyan nemzetközi szervezet, amely elsősorban a nevelésügy világméretű problémáival foglalkozott volna. Csak 1925-ben alakult meg az első ilyen jellegű kormányközi szervezet, a *Nemzetközi Nevelésügyi Iroda*, mely 1946-tól kezdve működik együtt az Unesco-val, 1969 óta pedig annak szerves része.

Az Iroda hármas feladatot lát el: nemzetközi szintű információ- és dokumentumgyűjtés az Unesco Titkársággal, a négy Unesco nevelésügyi regionális központtal (Bangkok, Beirut, Dakar, Santiago) és a tagállamok illetékes intézményeivel együttműködve; általános pedagógiai kérdésekkel foglalkozó összehasonlító tanulmányok készítése; s a Nemzetközi Nevelésügyi Konferencia rendezése, amely minden második, az Unesco Közgyűlés két ülésszaka közötti évben ülésezik. Ezeket a konferenciákat a tagállamok képviselői minden alkalommal két témát tárgyalnak: általánosságban a nevelésügy aktuális, világméretű problémáit, tendenciáit, s részletesebben egy speciális, alkalmanként más és más kérdést.

A Nemzetközi Nevelésügyi Iroda összehasonlító pedagógiai tanulmányainak sorozatában jelent meg Jean THOMAS könyve a nevelésügy jelenlegi aktuális problémáiról. Célja a világ különböző országai nevelésügyi problémáinak feltárása, s a különböző, egymástól azonban igen eltérő reformok fő tendenciáinak vizsgálata, összehasonlítása. Munkájához elsősorban a magasszintű nemzetközi konferenciák — Unesco Közgyűlés, Felnőttoktatási Világkonferencia (Tokió, 1972.), Európai Felsőoktatási Konferencia (Bukarest, 1973.) — anyagait, s mindenekelőtt a Nemzetközi Nevelésügyi Konferencia 34. ülésszakára (1973) készült nemzeti jelentéseket használta fel.

1. *Reformok.* Az elmúlt években világszerte átfogó vagy részleges változások történtek az oktatási rendszerekben; mindenütt érezhető a változás iránti igény, a változás az oktatás jellemző vonásává, a haladás elengedhetetlen feltételévé vált. Jellegüket és módszereiket tekintve azonban ezek a reformok igen eltérő vonásokat mutatnak. Egyes helyeken egy új politikai párt hatalomra jutásának eredményei, máshol egy régebben elindított, az egész társadalmat érintő reform bizonyos lépéscsoportját jelentik. Sok helyen az alapelvek és a fő célkitűzések leszűrése után az oktatási folyamatot állandó reform jellemzi, a változtatások mindig újraértékelhetők, rugalmasan alakíthatók.

A reformok ellenére vannak olyan problémák, melyek nemcsak tovább élnek, de egyre nagyobb gondot okoznak az oktatási szakembereknek. A lemorzsolódás, a túl gyakori évismétlés, a földrajzi körülmények okozta egyenlőtlenségek általában minden tagállamban problémát jelentenek. Több helyen még ma is nagy nehézségeket jelent a tanárok hiánya, illetve hiányos képzettségük. Ezek megoldására azonban van némi kilátás, ha módja ma még — anyagi és egyéb okok miatt — nem is egészen elfogadott.

A legnagyobb probléma azonban az, hogy *a nevelésügy egyre kevésbé tud eleget tenni a társadalom igényeinek.* Felmerül azonban a kérdés, hogy pontosan milyen igényeknek és milyen mértékben kellene megfelelnie? Hiszen manapság, amikor oly sok támadás éri a fogyasztói társadalmat, nem helyes, ha az iskolágyerekekben kizárólag a jövő termelőit látjuk, s a társadalom igényeit a termelékenységgel azonosítjuk. Ennek megoldását a szerző a gondos, alapos tervezésben látja, példaként az európai szocialista országok gyakorlatát említve. A magyar felszólalás, s ezen keresztül az 1972-es párthatározatot idézve hangsúlyozza, hogy a nevelésügy tervezésének a munkaerőszükségleten túl messzemenően figyelembe kell venni a társadalom egyéb, kulturális, morális igényeit is. Államformától függetlenül a tervezés egyedüli szempontja soha nem lehet kizárólag a termelékenység fejlesztése.

2. *Középfokú oktatás, képzés és elhelyezkedés.* Ez a problémakör volt az 1973-ban megrendezett 34. Nemzetközi Nevelésügyi Konferencia speciális témája. Nemzetközi szinten ez volt az első alkalom, hogy ez a három kérdés ily módon került együttes tárgyalásra. Az oktatási rendszerek sokfélesége miatt előbb a fogalmak egységesítése, újrafogalmazása vált szükségessé, ami azonban a kérdés komplexitása miatt csak részben sikerült. *Középfokú oktatáson* a 11—12 évtől a 17—18 éves korig terjedő oktatást; *képzésen* egy bizonyos szakmára való felkészítést értettek. Egyre inkább előtérbe kerül a megfelelő *pályairányítás* fontossága. A részletekre nézve még eltérnek vélemények, az azonban egyértelmű, hogy az irányításnak a lehetőségek figyelembevételével

a lehető legkonstruktívabbnak kell lennie, ellenkező esetben a pályairányítás az egyenlőtlenséghez vezető szelektió eszközként válik.

3. *Felsőoktatás.* 1967-ben az európai oktatási miniszterek konferenciáján a felsőoktatáshoz való hozzáférés, a demokratizáció állt középpontban. Ma már nem ez a fő probléma, hanem a *hallgatók elozlása a különböző szakokon.* Világszerte jellemző vonás, hogy sokkal többen jelentkeznek a humán tagozatokra, mint a műszaki és természettudományi karokra. Bizonyos értelemben ez az eltolódás intellektuális és társadalmi előítéletek eredménye, alaposabb vizsgálat után azonban kiderül, hogy a probléma visszavezethető a középfokú oktatáshoz, s az irányítás hiányához. Több országban, többek között hazánkban is, kísérleteznek avval, hogy ne csak a középiskola legyen az egyetlen út, mely a felsőoktatáshoz vezet. E kérdés megfelelő megoldása nagyban segítené a valódi demokratizálást.

A hagyományos egyetemi oktatás problémáinak megoldása azonban ma a *rövidebb távú felső szintű oktatás* kiépítésében tűnik legeredményesebbnek, bár nehézségek ezen a területen is mutatkoznak. Ez az oktatási forma lehetőséget biztosít ugyan nagyobb számú érdeklődő képzésére, rövidebb idő alatt; szakmailag azonban komoly felkészültségre, alaposan átgondolt tervezésre van szükség, hogy igazán eredményre vezessen.

A felsőoktatásban a korábbi oktatásnál is fokozottabban érvényes a *hallgatók aktív részvételének* fontossága. Tudatosítani kell bennük felelősségüket, hiszen végül is nekik kell választani, dönteni jövőjükéről. Ezáltal megszüntethető a vizsgák és az ellenőrzési rendszerek formális, kötelező jellege is.

4. *Felnőttoktatás.* Az 1972-ben Tokióban megrendezett felnőttoktatási konferenciát két magas szintű nemzetközi értekezés előzte meg: 1949-ben és 1960-ban. Ha az említett konferencián részt vevő országokat és az ott tárgyalt kérdéseket megvizsgáljuk, látható, milyen változáson ment át ez a kérdés, míg igazán világméretű problémává vált. Tulajdonképpen még ma is csak a problémafelvetésnél tartunk, s a felnőttoktatás fő feladatai is csak nagy vonalakban meghatározottak.

5. *A Faure Bizottság jelentése.* A „Tanuljunk meg élni” című kötetben közzétett jelentés nem információs anyagot tartalmaz — mint sokan félreértették —, hanem az adott helyzetet elemzi. A jelentés vitathatatlan érdeme, hogy a világ különböző országaiból jövő, különböző felfogásokat képviselő kiemelkedő szakemberek az esetek többségében képesek voltak *egységes álláspontot* kialakítani a nevelésügy problémáival kapcsolatban. Ugyanakkor ez a könyv hibája is, hiszen a benne foglalt ajánlásokat csak akkor tudják elfogadni az egyes tagállamok, ha azonosítják magukat a javaslatok alapját képező filozófiával.

6. *Nevelésügyi újítások.* Nevelésügyi kiadványokban az utóbbi időben egyre jobban elterjedt az újítás fogalma, bár a kifejezés maga még nem elég tisztázott. Az újítás változást jelent, de nem azonos vele. A Faure-jelentés általánosságban hívja fel a figyelmet a túlzott gyakorlatiasság és improvizáció veszélyeire, s ez a figyelmeztetés fokozottan érvényes az újításokra. Több sikertelen kísérlet bebizonyította, hogy nevelésügyi modellek csak a nevelés terén kereshetők, s nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az oktatásban részt vevő személyek — tanárok, diákok, adminisztratív munkaerők, kiegészítő személyzet — nem gépek, hanem egymástól igen eltérő, változatos emberi lények.

Ugyanakkor nem szabad fetisizálni a kutatás szerepét a nevelésügyi újítások területén, nagyobb figyelmet kell viszont szentelni a tanárok aktívabb bevonására, hiszen végső soron az ő tevékenységük határozza meg a sikert vagy a sikertelenséget. Ez annál is inkább fontos, mivel a tapasztalatok szerint a tanárok többsége általában igen komoly ellenállást tanúsít az újításokkal szemben. Ez a tiltakozás három összetevőből áll: az újítás pszichológiailag a bizonytalanság érzetét kelti; gyakorlatilag komoly, alátámasztott bizonyítékokat igényel; szakmailag pedig bizonyos fokú „feltékenységet” eredményez minden, a tanár kihagyásával, felülről bevezetett újítás. Az újításokat éppen ezért nem a tanárnak, hanem a tanárral együttműködve kell kimunkálni.

Az újítások kapcsán felmerül a *nemzetközi együttműködés* jelentősége, hiszen evvel igen sok átfedés elkerülhető. A Nemzetközi Nevelésügyi Iroda kiemelkedő tevékenységet végez e téren. A kiadványcsere és a bibliográfiai szolgáltatás mellett az „Abstracting Service” biztosítja a széles körű információcserét. A résztvevő intézmények, tagállamok ezen keresztül ismertethetik országuk kiemelkedő nevelésügyi kiadványait, cikkeit. Az információcsere hatékonyságának növelését szolgálja a számítógépes rendszer bevezetése, s az ehhez nélkülözhetetlen egységes terminológiát tartalmazó angol—francia Thesaurus kidolgozása. Mindezek mellett 1974-ben új program indult, a *Nemzetközi Nevelésügyi Tájékoztató Szolgálat*, melynek fő célja a tagállamok nevelésügyi újításainak feltérképezése, összegyűjtése, feldolgozása és terjesztése.

SZABÓ MÁRTA